

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญมากเพราะเป็นวัยที่มีพัฒนาการต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย บลูม (Bloom, 1964 : 215) กล่าวไว้ว่า ระยะแรกเกิดถึง 5 ปี จะง่ายต่อการปลูกฝังพฤติกรรมแลวางรากฐานทางบุคลิกภาพ ซึ่งเด็กจะเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่เหมาะสม แต่ในปัจจุบันครอบครัวของคนไทยส่วนใหญ่ต้องประสบปัญหาที่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ลูก เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ ผลที่ตามมาทำให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ขึ้นมากมาย สถาบันครอบครัวเริ่มเสื่อมลง พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาและโอกาสที่จะกล่อมเกลอบรมสั่งสอนลูกหลานได้เหมือนในอดีต จึงทำให้เด็กไทยในปัจจุบันมีลักษณะนิสัยที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น

ครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมและสถาบันแรกที่อบรมสั่งสอนถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนปลูกฝังพฤติกรรมทางสังคมให้กับเด็ก สมัยก่อนเมื่อเวลาที่พ่อแม่ปู่ย่า ตายาย หรือคนเฒ่าคนแก่นั่งทำของเล่นพื้นบ้านจะมีลูกหลานมานั่งล้อมวงดู บรรยากาศความสัมพันธ์อันใกล้ชิด เด็กตื่นเต้นมากเมื่อเห็นของเล่นไม่ว่าจะเป็นม้าก้านกล้วย ก๊อบแก๊บที่ทำจากกะลามะพร้าว สิ่งเหล่านี้ล้วนมาจากภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งสิ้น ปัจจุบันอาจเรียกได้ว่าของเล่นดังกล่าวไม่เหลือให้เด็กรุ่นหลังได้รู้จักกันเลย การเล่นเป็นกิจกรรมหลักของเด็กวัยเจริญเติบโตและเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็กประสบการณ์ที่ได้จากการเล่นจะเป็นพื้นฐานการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมในอนาคตของเด็ก หากปราศจากการเล่นแล้วเด็กจะขาดทักษะการดำรงชีวิตส่งผลให้เด็กเติบโตขึ้นกลายเป็นคนขาดความมั่นใจ และไม่กล้าเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กเพื่อให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ คือ การให้เด็กได้มีโอกาสเล่นตามความสนใจของเขาเอง และช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเหมาะสมกับเพศและวัยของเด็กนอกเหนือไปจากความสนุกสนานแล้ว การเล่นยังมีประโยชน์ต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กโดยตรง ซึ่งคุณประโยชน์เหล่านั้นจะบังเกิดได้ต่อเมื่อเด็กได้เล่นอย่างพอเพียงและเป็นการเล่นที่เกิดจากแรงกระตุ้นภายในของเด็กเอง มิใช่จากการบังคับฝืนใจซึ่งจะส่งผลด้านลบแก่เด็กมากกว่าเป็นการพัฒนาทักษะให้แก่เด็ก การเล่น

ที่ดีมีผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก (รุ่งนภา สุขมล. 2548 : 5-10) การเล่นที่มีวัตถุประสงค์ในการกระตุ้นระบบประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ นอกจากนั้นการกระตุ้นระบบการได้ยินและการตอบสนองจะเป็นการกระตุ้นพัฒนาการทางภาษา การสื่อสาร การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้น ๆ เด็กเรียนรู้โดยให้อาสาเด็กในการเล่นสำรวจทดลอง ให้เด็กมีโอกาสเลือก ตัดสินใจ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ของเล่น คือ สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ หรือสิ่งใดก็ตามที่เด็กนำมาหรือผู้ใหญ่สรรหาให้เด็กเล่น เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินใจ เกิดความรู้ ความคิด และจินตนาการ ของเล่นจึงเป็นสิ่งที่มีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา อาจเป็นวัสดุหรือเศษวัสดุที่หาได้จากบริเวณบ้าน เช่น ฝาขวด ไม้ไอศกรีม ถ้วยพลาสติก กล่องกระดาษ และสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ใบไม้ กากกล้วย กิ่งไม้ ก้อนหิน ก้อนดิน ซึ่งการเล่นของเด็กโดยใช้ของเล่นที่บ้านเป็นกิจกรรมสำหรับเด็กอย่างหนึ่งที่มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีคุณค่าแก่การส่งเสริมให้เด็กได้เล่น เพราะสามารถช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจสติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ เป็นการฝึกความพร้อมของเด็กด้วย ในปัจจุบันหลายโรงเรียนนำของเล่นที่บ้านไปใช้เป็นสื่อการสอน และให้คนเฒ่าคนแก่เข้าไปสอนทำของเล่นในโรงเรียนเป็นลักษณะของการศึกษาแบบบูรณาการที่ไม่ได้เน้นความรู้จากในตำราเพียงอย่างเดียว แต่เน้นให้คนในชุมชนนั้น ๆ มีส่วนร่วมในการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้ กระตุ้นให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ประกอบกับแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักจัดสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการให้มีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

ปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก เด็กต้องหมกตัวอยู่ในบ้านหรือในห้องเรียนเด็กนั่งมากทั้งวัน ไม่ว่าจะเป็นการนั่งเรียน นั่งดูโทรทัศน์ นั่งเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งถือว่าการนั่งเป็นปัญหาที่สำคัญคือเด็กติดเกม และของเล่นในปัจจุบันส่วนมากจะทำด้วยพลาสติก ราคาแพงวัสดุที่ใช้ทำของเล่นเด็กบางอย่างก็เป็นอันตรายต่อเด็กทั้งในขณะที่เล่นและในระยะยาว และจากการได้ไปสังเกตตาม โรงเรียนประถมศึกษาที่มีชั้นอนุบาลหลายแห่ง บางโรงเรียนมิได้จัดให้เด็กได้

3. กลุ่มเป้าหมาย

ในการวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียนและ ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่

3.1 ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนชาวอุ้อบ้านสา โดยมีคุณสมบัติดังนี้

- 3.1.1 เป็นชาวอุ้อโดยกำเนิดเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำของเล่นพื้นบ้าน
- 3.1.2 เป็นผู้มิถุมีถิ่นานอยู่ที่บ้านสา ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งแต่เกิด และไม่เคยย้ายไปที่อื่น
- 3.1.3 มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป เพราะต้องการผู้ให้ข้อมูลคำศัพท์ที่เป็นคำพื้นฐาน ที่เป็นภาษาอุ้อจริง ๆ

3.1.4 เป็นผู้ที่ได้การยอมรับในชุมชน

3.2 ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในชุมชน เป็นตัวแทนของชุมชน โดยมี คุณสมบัติดังนี้

- 3.2.1 เป็นผู้นำชุมชนอุ้อบ้านสา
- 3.2.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านสาวิทยาสรรพ์
- 3.2.3 ผู้ปกครองนักเรียน
- 3.2.3 เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้าน
- 3.3 นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนบ้านสาวิทยาสรรพ์ ที่กำลังเรียนชั้นอนุบาล ปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 2/2552

4. ประเด็นการวิจัย ประเด็นในการวิจัย มีดังนี้

4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านในชุมชนอุ้อบ้านสา

- 4.1.1 การสำรวจชุมชนอุ้อบ้านสา
- 4.1.2 ของเล่นพื้นบ้านในชุมชนอุ้อบ้านสา
- 4.1.3 แผนที่ความรู้ของเล่นพื้นบ้านชุมชนอุ้อบ้านสา

4.2 ออกแบบการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยด้วยของเล่นพื้นบ้าน

- 4.2.1 วิเคราะห์สาระสำคัญในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
- 4.2.2 วิเคราะห์คุณลักษณะของเล่นพื้นบ้านในชุมชนอุ้อบ้านสา
- 4.2.3 คัดเลือกของเล่นพื้นบ้านในชุมชนอุ้อบ้านสาที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย
- 4.2.4 การเตรียมความพร้อมในการจัดประสบการณ์ด้วยของเล่นพื้นบ้าน
- 4.2.5 การจัดประสบการณ์ด้วยของเล่นพื้นบ้าน

ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึง บุคคลที่เป็นตัวแทนชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านสาวิทยาธรรม ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันในอาณาบริเวณบ้านสามหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 14 หมู่ที่ 17 ตำบลคลองขาม อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้สื่อการสอนที่หลากหลายเกี่ยวกับของเล่นพื้นบ้านเพื่อใช้ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
2. ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา
3. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปใช้ในการจัดประสบการณ์ด้วยของเล่นพื้นบ้าน เพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละชุมชน